

Olen truu igavesti muutuvale iseendale

Intervjuu illustraator Iivi Sampu-Raudsepaga

Intervjueeris Anneliis Lepp, 2022

Saan aru, et Teile ei meeldi eriti möödanikku meenutada. Kas see vastab tõele?

Mulle tõepoolest ei meeldi minevikku meenutada. Siiamaani pole meenutanud, pole nagu põhjust olnud. Isegi tuleviku peale tavaliselt ei mõtle. Lihtsalt olen ja naudin ning mõtisklen erinevate asjade üle.

Ma sooviksin alustada päris algusest. Milline oli Teie lapsepõlv ning kas juba siis oli märke kunstihuvist?

Sündisin Tallinnas 1942. aastal ning elasime perega Telliskivi tänaval. Alates 1949. aastast käisin Ristiku tänaval asuvas 17. Keskkoolis. Seejärel kolis meie pere elama vanaema majja Lillekülla. Seal oli suur aed ning hoopis teistsugune miljöö. Edaspidi kuni kooli lõpetamiseni käisin 7. Keskkoolis.

Mulle on alati meeldinud raamatuid vaadata ning joonistada. Meie peres oli viis last ja mina olin neist kõige vanem. Ma mäletan väga hästi, et mulle meeldis vene kunstniku Viktor Vasnetsovi maal „Vägilased“. Olin kolmandas klassis, kui püüdsin kunstikataloogist seda meeleheitlikult järgi joonistada. Mu isa oli teadlane ning ema kodune. Mõlemad olid väga kunstilembesed inimesed, kes armastasid kontserdil käia. Meie perekonnas oli tihti nii, et igal neljapäeval käidi Estonias kontserdil. Sel ajal oli mul privaatne õigus istuda isa kabinetis ning sealsest raamaturiiulist kunstikatalooge võtta. Ühtlasi tehti tollel ajal nendest kontsertidest raadios ülekandeid ning ma võisin isa katalooge vaadata hetkeni, kui raadios käis viimane plaks. Siis pidin tule ära kustutama ning magama minema. Kusjuures seda õigust ei olnud ühelgi mu vennal ega õel. Minu jaoks oli see nii huvitav. Ma proovisin ikka Hollandi kunstnikke ja nende portreesid järgi joonistada.

Seega võib öelda, et kunstihuvi oli Sul juba varakult?

Võib küll. Juba 9. klassis hakkasin Kunstiinstituudi ettevalmistuskursustel käima. Samal ajal laulsin ka Eesti Raadio noorteansamblis, minu aeg oli üsna planeeritud. Isal oli kodus palju kunstiraamatuid ning meie koduseintel palju kunsti. Kogu see õhkkond on mind palju mõjutanud. Meie pere sõpradeks olid Günther Reindorff, Maks Roosma ja August Jansen. Minu jaoks olid nad lihtsalt onu Jansen ja onu Reindorff. Selline oli minu maailm.

Kas vanemad ka kuidagi suunasid Sind ettevalmistuskursustele minema?

Vanemad pole midagi suunanud. Aga nad tõenäoliselt aitasid seda korraldada. Ei mäleta täpselt, aga minu meelest polnud see kursus siis tasuline, ettevalmistus oli küll hindeline. Ma puudujate sekka ei

kuulunud, tahtsin ikka olla selline nagu peab, olgugi et ma pole kunagi täpselt teadnud, mida ma teha tahan või kuhu see peaks välja viima. Siia maani ei tea. Mul pole sellist selget sihti.

Ettevalmistuskursused aga olid väga huvitavad, tegelesime peamiselt joonistamise ja akvarelliga.

Kuigi sel perioodil ma tahtsin hoopis rohkem saada sisearhitektiks. Minu õpetaja Alex Kütt küsis mu käest, et mis sa, Iivi, siis mõtled. Vastasin, et ma tahaksin õppima minna midagi arhitektuuriga seonduvat. Mulle meeldisid need pikad sirged tornid, need pakkusid mulle palju mõtlemisainest. Tema aga ütles, et mul on graafiku käsi ning arvas, et ma peaksin ikkagi graafikat õppima minema.

Niisiis andsingi graafikasse oma avalduse sisse. See aeg langes kokku minu keskkoolilõpetamisega, mistõttu olin väga ebavõrdses seisus. Osad said käia juunikuus laiendatud eksamieelsetel joonistamiskursustel, samas kui mina pidin keskkooli lõpueksameid tegema. Tahtjaid oli graafikasse väga palju, aga vastu võeti ainult viis inimest ja mina nende hulka esimeses voorus ei saanudki. Hiljem keegi langes välja ning kuna minul oli ajaloo eksam ka tehtud, siis pääsesingi teiste hulka.

Asunud õppima, tundsin peagi, et kõik on paremad kui mina. Olin sinna justkui ei-tea-kuidas õppima saanud ja põdesin tohutult. Eks ma siis püüdsin kõvasti ja pärast esimest poolaastat olid mul kõik hinded matriklis viied, välja arvatud ühe aines. Oli minulgi mingi periood, kus ma ei tahtnud koolis käia, aga see polnud eriti võimalik, sest igal hommikul käis õppeprorektor vaatamas, kes on joonistuspukil, ning märkis kõik puudujad üles. Mitte mingisugust suvalist puudumist ei tohtinud olla. Kuuendal kursusel andsin ettevalmistuskursuslastele tunde, mistõttu puudusin palju. Ühel hindamisel ütles kateedri juht Paul Luhtein: Iivi Raudsepa töid me ei hinda, sest ta on 50% puudunud. Minu joonistusõpetaja Alo Hoidre ütles seepeale, et puudunud on ta küll, aga tal on palju rohkem töid, mis lisaks on ka väga head. Instituudi lõpetamine läks edukalt ning esimene raamat, mille ma illustreerisin, oli F. R. Kreutzwaldi „Tark mees taskus“ (Eesti Raamat, 1968). Teostasın selle rasvakriitide tehnikas. Sain need rasvakriidid ühe vana maalija käest, kes oma tööriistakappe puhastas. Need olid veel väga head, prantsuse ning taani päritolu. „Tark mees taskus“ osales mitmel lasteraamatukonkursil Venemaal ning võitis ka auhindu. See oli minu esimene raamat ja mulle väga tähtis.

Kes Sind koolis õpetasid ja milline meelsus seal valitses?

Need kunstnikud, kes meid juhendasid ja mulle inimesena erilisena meelde jäid, olid Paul Luhtein, Evald Okas, Alex Kütt ning Alo Hoidre. Õhkkond koolis oli väga üksmeelne ja heatahtlik, sellist poliitilist tagakiusamist kellegi suhtes ei olnud. Tänu Saksa ajakirjale „Bildende Kunst“ läks moodi nn kolossiivne joonistamine, kus deformeeriti vormi ning rõhutati kontuuri. Ühesõnaga, läks lahti selline vabam värk, proovisime haarata siit ja sealt. Kunstikirjandust oli raske saada, olid need tšehhi ja saksa ajakirjad.

Saime õppida kõiki graafilisi tehnikaid, alates kuivnõelast ja ofordist kuni linoollõikeni, tegime ka litograafiatöid. Ühtlasi oli võimalus valida vabagraafika, plakati- ning raamatukunsti vahel. Mulle on alati meeldinud lasteraamatud ning meie perekonnas loeti lastele palju muinasjutte ette. Õhtuti oli ikka

nii, et see, kes esimesena hambad puhtaks ja pidžaama selga sai, selle voodi peale istus ema või isa ning luges muinasjuttu. Esimene muinasjutt, mis eredalt meelde jäi, oli R. Kiplingi „Kass, kes kõndis omapead“, mida ma olen isegi illustreerinud (Eesti Raamat, 1969). Siia maani on meeles, kui lummas oli see kass oma suure kavalusega ning kuidas ta hea olla tahtis. Aga kui ta sai, siis ta läks metsa ja kõndis omapäi. Selle raamatu sõnum on mulle alati südamelähedane olnud.

Mina olen mõjutuste suhtes alati hästi vastuvõtlik olnud. Ma ei taha iialgi otseselt kedagi jäljendada, aga kui miski väga mõjub, siis ma sellest lahti ei saa. Mu abikaasa Heino Sampu, kes oli minust kümme aastat vanem ja ka kunstnik, oli ju vilunud tegija. Mäletan, et kui ma tegin parasjagu oma eksamitööd, siis Heino töötas ühe raamatu kallal, mille sisekaaned oli tarvis kujundada. Ta ise ei jõudnud ja mina siis tegin. Tehnikast mõtlesin, et teen küünlaga jäljed ning katan akvarelliga, et oleks natuke teistsugusem.

See oli meie kooselu puhul tavaline, et istusime kõrvuti, joonistasime ning tegime oma töid. Mina ei tahtnud kogu aeg mõjutatud saada ning otsisin neid tehnilisi võimalusi, mida oleks põnev teha. Oluline oli ka, et mulle endale meeldiks. Kui stiilist rääkida, siis pigem oligi nii, et ma kunagi ei teadnud, mis hakkab minu järgmisest raamatust saama. Lugesin raamatu läbi, aga tööle hakkasin alles poolteist kuud enne raamatu üleandmise tähtaega. Kuigi terve see aeg käis mu peas mõte, et kuidasmoodi võiks. Aga ainult peas. Mul olid omad põhimõtted, sest teadsin, et tollane trükikäsitus oli nagu ta oli. Teadsin, et mida rohkem ma teen, seda enam lõpptulemus originaalist erineb ja et ise ei saa siin väga kaasa aidata. Proovisin kasutada tehnikaid, mis teeksid mulle rohkem rõõmu ning mis ei oleks nagu Heino Sampu. Tema kasutas väga palju rasvakriite, aga mina jäin ikkagi lõpuks guaši juurde.

Milline nägi üldse välja tollane kirjastamise protsess?

Kirjastamise protsess oli väga nukker. Tollane trükikunst oli päris jube. Tegin Kitzbergi „Piibelehe-neitsit“ (Eesti Raamat, 1969) ning otsisin erinevaid värve. Tahtsin kasutada sellist toredat oranži, punast ja roosat, tahtsin teha ühe väga toreda asja. Aga kui ma raamatu kätte sain, siis ma nutsin. Neil ei olnud seda korraliku roosakat-punast värvitooni, mis maksis väga palju. Too punane, mida trükkimisel kasutati, mõjus teiste värvidega koos pruunina. See oli mulle ränk hoop.

Minu silmis on see „Piibelehe-neitsi“ raamat väga tore.

Jah, mul oli seda väga tore teha. Kasutasin väga palju akvarelli. Hilisemas uustrükis (kirjastus Hea Lugu, 2017) oli see punane värv trükitud täpselt sellisena, nagu mulle väga sobis. Ja raamat sai kõvad kaaned ka.

Tavaline kunstniku elu oli selline, et võtsin ühe raamatu kujundada sügisel ning teise kevadel ning rohkem ma teha ei viitsinud. Tegin veel illustratsioone ajakirjadele nagu Pioneer, Täheke ja Nõukogude Naine, kujundasin postkaarte ja plakateid, illustreerin ilukirjandust.

Kas kirjastus ise otsis kunstnikke lasteraamatuid illustreerima?

Peamine ilukirjanduse kirjastaja oli tollal Eesti Raamat. Kui praegusel ajal antakse palju Siima Škopi loomingut välja, siis sel ajal otsiti midagi uut. Eks siis lasteraamatute toimetajad neid kunstnikke valisid. Kord oli mul väga piinlik juhus. Mulle helistas Ellen Niit palvega illustreerida üks tema raamat. Selgitasin, et mina ei otsusta midagi ning et tuleb rääkida kunstilise toimetajaga. Natukese aja pärast helistas mulle juba kunstiline toimetaja, öeldes, et nüüd on väga paha lugu. Mina olin tema sõnul lubanud Ellen Niidu raamatut illustreerida, aga tegelikult pidi selle tegema üks vanem kunstnik. Mul tegelikult oli üsna ükskõik. Nõnda siis helistasin Ellen Niidule tagasi ja ütlesin, et raamat ei mahu lihtsalt minu ajakavasse. Aga jah, selliseid ebameeldivaid asju oli ka.

Mäletan, et ükskord oli olukord, kus pidin illustreerima Elar Kuusi raamatut („Kui vanaisa poisike oli“, 1977), aga talle üldse minu illustratsioonid ei meeldinud. Siis me saime kokku ning rääkisime nendest oludest, millest ta selle raamatu oli kirjutanud. Ta elas lapsena Ingerimaal ning seal oli majade sisustamisel palju vene mõjutusi. Siiski ta ei tahtnud, et need illustratsioonid oleksid nii vene kultuurile viitavad.

Kuivõrd Sa oled kursis praeguse aja illustraatoritega? Sa mainisid Piret Rauda. Kelle töödel Sa veel silma peal hoiad?

Piret Rauda olen ma Facebookis jälginud, ikka on midagi huvitavat näha. Ja üks mu suur lemmik on veel Kadi Kurema. Kadi raamatuid olen ma vaadanud ja nad kõik eranditult meeldivad. Nendel on mingi erakordselt meeldiv hõng.

Ma nüüdseks olen kunstielust natuke kaugemale jäänud. Üks hetk ma tundsin, et olen oma asja ära teinud ning sellest ajast peale mind ei huvita ka. Aga mulle meeldib erinevaid kunstikatalooge vaadata. Tütrega on meil ühised lemmikud. Juhtub ka, et me saame kokku ning vaatame koos Naima Neidre, Marje Üksise või Concordia Klari katalooge. Nemad olid minu teekaaslased.

Kas illustratsiooni puhul on sinu jaoks tähtis, mis tunnet need esile kutsuvad?

Ma enda kohta küll ei oska öelda. Kui ma vaatan Kadi Kurema illustratsioone, siis need tunduvad lihtsalt lahedad. Nad on kuidagi nii lihtsasti tehtud ning poevad sulle hinge.

Ma pole küll kunagi illustratsioonist nii mõelnud, et see peaks kellelegi meeldima. Ma ei nõuagi, et ma kõigile meeldin. Peaasi, et endal oleks põnev ja tore. Eks ma natuke egoistlik olen.

Kas selliste põnevate tegelaskujude loomine on sinu jaoks oluline olnud? Kas on tähtis, et neil oleks huvitavaid ja omanäolisi detaile?

Mina nii üldse ei mõtlegi. Lihtsalt teen ja proovin, et tunne oleks õige. Kui mulle mingi ilme ei meeldi, siis proovin seda värvidega muuta. Ma loodan, et areng toimub tegemise kaudu. Olen truu igavesti muutuvale iseendale, ma lihtsalt teen asju enda seest. Ja seda saabki nimetada kas

raamatuillustratsiooniks või loominguks. Kui keegi küsiks minult nüüd, kas mul üksi seal kodus igav ei ole, pole mul kassi ega midagi – siis vastaksin, et ei ole. Pean igavest diskussiooni kõige targema inimese – iseendaga.

Ühest raamatust pean veel rääkima. Selle illustratsioonid seisavad mul kodus mapi vahel. Raamatuks on J. Oro „Hiir rätsepaks“. Autorit meie seas enam ammu ei ole, aga juhtus nii, et tema pärijate arvates minu illustratsioonid deformeerivad tegelikkust. Seetõttu jäigi see raamat minu piltidega ilmumata.